

UO'K: 327(510:575)

**XITOIY XALQ RESPUBLIKASINING MARKAZIY OSIYO MINTAQASIDAGI GEOSIYOSIY
MANFAATLARI****ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ В
РЕГИОНЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ****GEOPOLITICAL INTERESTS OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN THE
CENTRAL ASIAN REGION**Leyla Allayarova

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Maqolada Xitoyning Markaziy Osiyodagi strategik maqsadlarining global iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlar nuqtai nazaridan evolyutsiyasi ko'rib chiqiladi. Bu o'zgarishlarga yordam beradigan asosiy omillar, jumladan, mintaqadagi ta'sirini sezilarli darajada kengaytirgan Xitoyning "Bir kamar, bir yo'l" loyihasi kabi tashabbuslar tahlil qilinadi. Maqola Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga bag'ishlangan bo'lib, ularning iqtisodiy va siyosiy aloqalarini o'rganadi. Shuningdek, maqolada Xitoyning mintaqadagi ta'siri ortib borishi bilan bog'liq muammolar va xavflar, hamda ular o'rtasida kelajakdagi hamkorlik imkoniyatlari ta'kidlanadi.

Аннотация

В статье рассматриваются изменения в стратегических интересах Китая в Центральной Азии на фоне глобальных экономических и политических изменений, анализируются ключевые факторы, способствующие трансформации этих интересов, включая экономические инициативы, такие как "Один пояс, один путь", а также растущее влияние Китая в регионе. Особое внимание уделяется взаимодействию Китая с центральноазиатскими государствами, их экономическим и политическим зависимостям, а также потенциальным рискам и вызовам, связанным с увеличением китайского присутствия. В заключение подчеркивается необходимость более глубокого понимания изменения динамики отношений между Китаем и Центральной Азией, а также и о перспективах китайско-центральноазиатского сотрудничества и его значении для глобальной политики.

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of China's evolving strategic interests in Central Asia in the context of changing global economic and political circumstances. It examines the various factors that have led to these developments, including China's ambitious economic projects such as the Belt and Road Initiative, and its increasing regional influence. The paper focuses on the intricate interactions between China and Central Asian countries, exploring the complex web of economic relations that exist between them. It also emphasizes the potential risks and challenges associated with China's growing presence in the region, highlighting the importance of understanding Sino-Central Asian dynamics and the opportunities for collaboration that could have significant implications for global geopolitics.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, Xitoy, geosiyosat, yumshoq kuch, ta'sir kuch doirasi.**Ключевые слова: Центральная Азия, Китай, мягкая сила, зона влияния.****Key words: Central Asia, China, soft power, sphere of influence.****KIRISH**

Xitoyning milliy manfaatlarini tahlil qilish xalqaro munosabatlarda G'arb va Xitoy nazariy hamda amaliy yondashuvlarida muhim ahamiyatga ega. Bu Xitoyning yuksalishi, uning geosiyosiy maqsadlari va ularning evolyutsiyasini tushunish zarurati bilan bog'liq. Ushbu jarayonda bir necha bosqichlarni ajratib ko'rsatish mumkin: milliy manfaatlarni ifoda etish, rivojlantirish va targ'ib qilish. M.Sveyning ishi "asosiy milliy manfaatlar" tushunchasini kiritadi va ushbu konsepsiyani tushunish uchun poydevor yaratadi. [1].

Ushbu nuqtai nazardan, manfaatlar asosiy va muhim jihatlar bilan chegaralanmaydi (Xesin Li). Bularga quyidagilar kiradi:

- Amaldagi tizimga texnik xizmat ko'rsatish;
- Milliy xavfsizlikni ta'minlash;

- Milliy avtonomiya va hududiy yaxlitlikni himoya qilish;
- Modernizatsiya jarayonini davom ettirish;
- Barqaror iqtisodiy va ijtimoiy o'sishni rag'batlantirish. Xitoy olimlari neorealistik nazariyani tadqiq doirasi sifatida qo'llaydilar. [2].

Ushbu nuqtai nazardan, E.SyaoDi millat barpo etishda uzoq muddatli vazifalar orasida "kuchli davlat" maqomini saqlab qolishni muhim deb hisoblaydi. Mintaqaviy nuqtai nazardan qaraganda, bu juda muhim masala hisoblanadi. [3] Xitoy diplomatik aloqalar o'rnatilgandan buyon Markaziy Osiyodagi manfaatlarini aniqlab kelmoqda. Undan oldin ham Xitoy sobiq Sovet Ittifoqi chegara hududlarini faol o'rganib, iqtisodiy faoliyatni kuzatgan va savdo ruxsatnomalari hamda imtiyozli korxonalar ro'yxatini shakllantirgan. 1990-yillar oxiri va undan oldingi davrlarda Xitoy tashqi siyosatiga milliy manfaatlar konsepsiyasini kiritishga urinishlar qilingan. [4]. Ushbu davrning eng diqqatga sazovor jihati Xitoyning diplomatik faoliyatining sezilarli darajada kuchayganidir. Bu holat Xitoy rahbarlari tomonidan turli platforma va darajalarda bayon qilingan ko'plab "prinsiplar", "maqsadlar" va "vazifalar" orqali o'z ifodasini topdi. Xitoyning tashqi siyosatga oid ushbu bayonotlari ko'pincha qo'shni davlatlarga qaratilgan edi. Xitoyning Markaziy Osiyodagi tashqi siyosati hamda ikki tomonlama munosabatlarning asosiy prinsiplari zamonaviy xitoy diplomatiyasining asosini tashkil etuvchi "tinch-totuv yashashning besh tamoyili"ga kiritilgan. Ushbu tamoyillarga ko'ra, Xitoy Xalq Respublikasi barcha davlatlar bilan munosabatlarni quyidagi prinsiplarga asoslangan holda o'rnatishga intiladi:

- Suverenitet va hududiy yaxlitlikni o'zaro hurmat qilish;
- Tajovuz qilmaslik va ichki ishlarga aralashmaslik;
- Tenglik va o'zaro manfaatdorlik;
- Tinch-totuv yashash.[5]

Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida 1992-yilning yanvar oyida diplomatik munosabatlar o'rnatilganidan beri "Qo'shma bayonotlar" asosini tashkil etuvchi tamoyillar bir vaqtning o'zida joriy etilgan va keyingi hujjatlarda ham saqlanib qolgan. 1994-yil iyul oyida Xitoy Davlat kengashi Bosh vaziri o'rinbosari Syan Sichen va tashqi ishlar vaziri ASEAN forumida Xitoy va Osiyo-Tinch okeani mintaqasidagi mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlik Markaziy Osiyoga ham tegishli bo'lishi mumkin bo'lgan asosiy tamoyillarni e'lon qildi. Ushbu tamoyillar quyidagilardan iborat: o'zaro ishonch va bir-birining manfaatlarini hurmat qilishga asoslangan munosabatlar o'rnatish; BMT Xartiyasi va tinch-totuv yashashning beshta tamoyiliga muvofiq yaqinda paydo bo'lgan davlatlar bilan do'stona munosabatlarni saqlash; iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan o'zaro manfaatli iqtisodiy aloqalarni o'rnatish; nizolar va muammolarni o'zaro muhokama orqali hal etish. «Biz beqarorlik manbalarini bartaraf etish va mintaqaviy tinchlik hamda xavfsizlikni ta'minlash maqsadida boshqa tomonlar bilan hamkorlik qilamiz. Qurollanish poygasining oldini olish va yadroviy qurolga ega bo'lmagan davlatlarni yadro qurolidan voz kechishga chaqiramiz. Shuningdek, xavfsizlikka oid masalalar bo'yicha ikki tomonlama va ko'p tomonlama muhokamalarni osonlashtiramiz». [6]. Aslida, bu deklaratsiyani ikki tomonlama va ko'p tomonlama hamkorlikni rivojlantirish uchun konseptual asos sifatida ko'rish mumkin, chunki u tinch-totuv yashashning beshta tamoyilini kengaytirib, aniqlaydi. Hamkorlikning nazariy tamoyillari va standartlari bilan bir qatorda, Xitoyning qo'shni yoki periferik davlatlar bilan o'zaro aloqalari ham kuchayib bormoqda. Bosqichma-bosqich amalga oshirishning bir qancha usullari shakllanmoqda:

- Ikki tomonlama munosabatlar uchun aniq ko'rsatmalar yaratish;
- Xitoy va mintaqadagi davlatlar o'rtasida "maxsus aloqalar"ga urg'u berish;
- Samimiy va qarama-qarshi bo'lmagan muloqotni yo'lga qo'yish;
- Qo'shma tashabbuslarga jalb qilish;
- Boshqa davlatlarning "asosiy manfaatlarini" tan olish.

Ushbu tamoyillar Xitoy va uning qo'shnilari o'rtasida yana-da do'stona va hamkorlik munosabatlarini o'rnatishga qaratilgan. Bu jarayon turli yo'llar bilan davom etar ekan, "Shanxay beshligi" va keyinchalik Shanxay hamkorlik tashkilotining tashkil etilishi bilan yakunlandi. Bu rivojlanishning muhim jihati Xitoy va Rossiya tomonidan Yevropa xavfsizlik tizimidan mustaqil alohida mintaqaviy xavfsizlik tizimini yaratish edi. Markaziy Osiyoda manfaatlarning artikulyatsiyasi va ustuvorligi keyingi bosqichda paydo bo'ldi. 2010-yilda nashr etilgan "Xitoy va Markaziy Osiyo: geosiyosat va xavfsizlik" nomli maqolada Chi Donxay va Chjao Szyan quyidagi fikrni ilgari surishdi: "barcha davlatlar bir xil tashvishlarga ega bo'lib, ular orasida mustaqillik, suverenitet, hududiy yaxlitlik, din, millat, resurslar va xavfsizlikni himoya qilish alohida o'rin tutadi". [7]. Xitoy tomoni mintaq va uning alohida Markaziy Osiyo davlatlarini chuqur o'rganishga kirishdi va kelgusi hamkorlik uchun

SIYOSAT

mustahkam asos yaratishga ahamiyat qaratdi. Bunda, kelajakdagi hamkorlikning asosini tashkil etuvchi "asosiy" yoki "muhim" manfaatlarni aniqlashga alohida e'tibor qaratildi. Kelajakda Xitoy "ildiz" muammolarini hal qilishga mas'uliyat oladi hamda davlatlarni iqtisodiy rivojlanishga yordam berish, milliy avtonomiyani saqlash, suverenitet va hududiy yaxlitlikni qo'llab-quvvatlash borasidagi harakatlarni amalga oshiradi. Buning barchasi asosiy manfaatlar sifatida ko'riladi.

Shuningdek, Markaziy Osiyo davlatlari bilan chegarabo'yi hamkorlikni rivojlantirish Xitoyning g'arbiy hududlari (Shinjon, Tibet, Gansu, Sinxay) rivojlanishining uzoq muddatli strategik rejasining muhim qismiga aylandi [8]. Ayniqsa, Shinjon chegaralari bo'ylab xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash kabi siyosiy maqsadlar ushbu mintaqaga kirish eshigi bo'lib xizmat qiladi, bu iqtisodiy manfaatlar, shu jumladan, Xitoy tarkibidagi rivojlanmagan hududlar va avtonom viloyatlarni rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir. Prezident Xu Szintao rahbarligidagi "uyg'un jamiyat" qurish siyosatidan kelib chiqib, ichki siyosiy masalalardan xalqaro munosabatlarga o'tish yuz berdi va bu siyosatga "uyg'un dunyo" nomi berildi. Bu siyosat Den Syaopinning "tinch-totuv yashash" konsepsiyasining davomi sifatida qabul qilingan.[9].

Xu Szintao davrida mintaqa davlatlari "rangli inqiloblar" kabi jiddiy tashqi muammolarga duch keldilar. "Ikkinchi qirg'iz inqilobi" esa "ideallar haqiqat bilan to'qnashgan" bir palla edi. Shunga qaramay, Xitoy qo'shni davlatlar suvereniteti xavf ostida qolgan vaziyatlarda ham tinch-totuv yashash tamoyillariga sodiq qoldi. 2013-yilda Xitoyning yangi prezidenti Si Szinpin rahbarligida bir qator yangi tashabbuslar, jumladan, "Bir kamar, bir yo'l" loyihasi boshlandi. Si Szinpin "periferik diplomatiya"ni Xitoy chegaralaridan tashqariga kengaytirish va Markaziy Osiyoda mintaqaviy kuch sifatida barqaror mavqeyini mustahkamlash uchun xavfsiz muhit yaratishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ydi. Loyiha e'lon qilingan Qozog'iston Xitoy tashqi siyosati uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi. "Bir kamar, bir yo'l" tashabbusining asosiy tamoyillari siyosiy hamkorlikni mustahkamlash va yaxlit transport tarmog'ini barpo etishni o'z ichiga oladi. [10].

Savdo, valyuta operatsiyalari va shaxsiy aloqalarni takomillashtirish orqali Xitoy hamkorlik dasturlarini kengaytirishga davom etdi, bu esa "hamkorlik orqali hamkorlik" tamoyiliga asoslangan. Natijada, "Bir kamar, bir yo'l" loyihasi doirasida Yevroosiyo rivojlantirishga qaratilgan tashabbusga oltinchi davlat qo'shildi. Xitoy, Rossiya manfaatlarini inobatga olgan holda, o'z tashabbuslarini Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YEAEU) tashabbuslari bilan birlashtirishga tayyorligini bildirgan. Bu sohada strategik rejalashtirish davom etmoqda. 2013-yil oktyabr oyida Xitoy Prezidenti Si Szinpin Pekinda "asrning ikki maqsadi"ni e'lon qildi: 2021-yilgacha o'rtacha daromadli jamiyatni barpo etish va Xitoyni kuchli va farovon davlatga aylantirish. Ushbu maqsadlar Kommunistik partiyaning 18-Milliy Kongressida belgilab berilgan. [11].

Prezident Si Szinpin kelajakka oid tasavvurlarini ilgari surib, uchta asosiy tashabbusni taklif etdi:

- Global rivojlanish tashabbusi,
- Global xavfsizlik tashabbusi,
- Global sivilizatsiya tashabbusi.

Bu tashabbuslar xalqaro hamjamiyat tomonidan muhokama qilishga qaratilgan bo'lib, Xitoyning global jarayonlarga muvaffaqiyatli qo'shilishi va jahon boshqaruvi tizimlariga ta'sirini oshirish bo'yicha strategik rejasini ifodalaydi. Mintaqaviy strategiyalarga kelsak, Xitoy o'z manfaatlarini Markaziy Osiyo sharoitida aniq vositalar va mexanizmlar orqali faol tarzda loyihalashtirib bormoqda.[12]. Iqtisodiy vositalar madaniy va ijtimoiy tashabbuslar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, "yumshoq kuch"dan foydalanish misolida ko'rsatiladi. Konfutsiy institutlari va Xanban dasturlari kabi ayrim "yumshoq kuch tashabbuslari"ning to'xtatilishi va qayta tuzilishi COVID-19 pandemiyasi natijasida "yumshoq kuch strategiyalarini" amalga oshirishga o'zgartishlar kiritilishiga bog'liq bo'ldi.

Biroq, 2020-yillar boshlarida yangi muammolar paydo bo'ldi va bu davrni tavsiflovchi bir qator murakkab hodisalar yuz berdi. Pandemiya boshlanganidan buyon ikki tomonlama va ko'p tomonlama munosabatlar global manzarasi tubdan o'zgardi. Xitoyda tashqi siyosat sohasida yangi vositalar ishlab chiqildi, bu esa "zum diplomatiyasi" deb atalgan yangi tushunchalarning paydo bo'lishiga olib keldi.

Xitoy uchun, boshqa davlatlar kabi, chegaralar yopildi va muhim xalqaro tadbirlar bekor qilindi. Shu nuqtai nazardan, turli xil tashqi siyosiy qarorlar va avval "Xitoy virusi" yoki "Vuxan virusi" deb nomlangan COVID-19 inqirozi Xitoyning xalqaro obro'siga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Bu masala bo'yicha ko'plab ilmiy nashrlar paydo bo'la boshladi, ularning ayrimlarida Xitoyga nisbatan oldindan belgilangan salbiy fikrlar ifodalangan edi. Masalan, Xitoy tashqi siyosati ayrim nashrlarda "pandemiya diplomatiyasi" sifatida tavsiflangan. [13].

Pandemiya bilan bog'liq Xitoyga qarshi bayonotlar va ijtimoiy tangliklar soni oshib bordi. Bu esa Xitoyning diplomatiyasiga "korporativ diplomatiya" deb nom berilishiga olib keldi. Bunday diplomatiyani ikki asosiy turga ajratish mumkin: "niqob diplomatiyasi" va "vaksina diplomatiyasi". [14].

Xitoy uchun mazkur diplomatik harakatlar COVID-19 pandemiyasi davrida mamlakat imijiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Xitoyda ishlab chiqilgan ikki vaktsina – Sinopharm va Sinovac – xalqaro hamkorlik doirasida, jumladan, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ko'magi bilan boshqa mamlakatlarga yetkazildi. Bu vaktsinalar dunyo bo'ylab 180 milliondan ortiq kishiga qo'llanilgan. [15]. 2021-yil avgust oyida Xitoy Xalq Respublikasida COVID-19 pandemiyasiga bag'ishlangan xalqaro konferensiya o'tkazildi. Konferensiya davomida Prezident Si Szinpin Xitoyning vaktsinalarni ishlab chiqish va tarqatish jarayonlarini davom ettirish orqali jahon farovonligiga hissa qo'shish va uning kelajagini shakllantirish borasida global tashkilotlar bilan hamkorlik qilishga sodiq ekanini yana bir bor ta'kidladi. [16].

Markaziy Osiyoda Rossiya va Xitoy tomonidan ishlab chiqilgan vaktsinalar katta ommalashuvga erishdi. Qozog'iston o'z vaktsinalarini faol ravishda ishlab chiqmoqda, Qirg'iziston esa Turkiyadan olib kelingan Turkovak vaktsinasidan foydalanishni tanladi. [17]. Xalqlar o'rtasidagi sheriklik barcha davlatlar uchun muhim bo'lgan sohalarni qamrab olib, ilm-fan, texnologiya va sog'liqni saqlash sohasidan tashqarida ham amalga oshadi. Markaziy Osiyo mamlakatlari va Xitoy pandemiyaga tufayli yuzaga kelgan an'anaviy iqtisodiy tuzilmalar va ayniqsa, Xitoy bilan chegara orti savdo munosabatlaridagi uzilishlar ortidan xavfsizlik masalalari yuzasidan munozaralarni yana-da chuqurlashtirmoqda.

Sinszyan-Uyg'ur Avtonom Viloyati avvallari tranzit hududi sifatida tanilgan bo'lsa, endilikda Xitoyning g'arbiy hududlarida muhim ishlab chiqarish markaziga aylandi. Qozog'iston ham shu kabi tranzit mamlakat sifatida xizmat qilmoqda.

2020-yillar boshida yuz bergan bir necha voqealar, jumladan, Qirg'iziston va Tojikiston o'rtasidagi chegara mojarosi va Qozog'istondagi "yanvar voqealari" xavfsizlik xavotirlarini yana ko'tardi. Bu voqealar Xitoyning mintaqadagi uzoq muddatli strategiyasiga oid savollarni keltirib chiqardi. Bundan tashqari, qo'shni hududlarda "maxalliy islomlashtirish" jarayoni ham sinofobiyaning kuchayishiga katta hissa qo'shdi.

Tashqi kuchlarning, xususan AQSHning kuchayib borayotgan ta'siri, Xitoyni mintaqada davlatlari bilan yaqinroq hamkorlik va sheriklik qilishga undadi. Shu munosabat bilan, Xitoy 2020-yildan 2025-yilgacha bo'lgan davrda aniq maqsadlarga erishishga qaratilgan tashqi siyosat strategiyasini e'lon qildi. [18]. "AQSHning Qozog'iston haqidagi hujjati Rossiya va Xitoyning Qozog'istonda hamda Markaziy Osiyoda mavjudligining sezilarli ta'sirini ta'kidlab, qo'shma Shtatlardan ajralib turadigan maqsad va qadriyatlarini o'zida aks ettiradi." [19].

Xitoy endi o'z chegaralarini himoya qilishda qo'llaniladigan mavjud usullardan to'liq qoniqmayotgani oydinlashdi. Shu sababli, Xitoy Xalq Respublikasi (XXR) tashqi siyosati va qo'shni davlatlar bilan munosabatlariga asos bo'ladigan yangi xavfsizlik strategiyasini ishlab chiqdi. "Global xavfsizlik konsepsiyasi" deb nomlangan bu yangi strategiya 2023-yilning 21-fevralida e'lon qilindi. Markaziy Osiyo davlatlari ham ushbu yangicha yondashuvda e'tiborga olindi. Hujjatda XXRning ko'p tomonlama darajada hamkorlikni rivojlantirishga bo'lgan intilishi aks etgan "C1+5" mexanizmi aniq belgilab qo'yilgan. Bundan tashqari, bu yangi formatga o'tish oldingi hamkorlik tashabbuslarining pasayishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. [20].

2018-yilda Hindiston va Pokistonning Shanxay hamkorlik tashkiloti (SHHT)ga qo'shilishi ortidan mintaqaviy muvozanatni saqlash yana-da murakkablashdi. Bu avval Voskresenskiy tomonidan Xitoy va Rossiya o'rtasidagi hamkorlik natijasida erishilgan "ko'p omilli muvozanat" sifatida tasvirlangan edi. [21]. Birlikni mustahkamlash va Shanxay hamkorlik tashkiloti (SHHT) oldida turgan boshqa muammolarni hal qilish uchun Xitoy o'zining asosiy tamoyili — "Shanxay ruhi"ga tayanadi va bu tamoyilni SHHT hududidan tashqaridagi mintaqalar bilan hamkorlikni amaliy jihatdan rivojlantirish uchun namuna sifatida ko'radi. 2013-yildan keyingi davrni qisqa va uzoq muddatli an'analarning qat'iyligi bilan bir qatorda yangi format va mexanizmlarning paydo bo'lishi bilan ajralib turadigan transformatsiya davri sifatida tasvirlash mumkin.

Xitoy diplomatiyasi tashqi siyosat strategiyalarining doimiy evolyutsiyasi bilan spiralga o'xshash tarzda rivojlanib boradi. Eski yondashuvlardan voz kechish o'rniga, ular yangi elementlar bilan boyitilib, takomillashtiriladi va kengaytiriladi. Faqatgina strategiya o'z samarasizligini

SIYOSAT

isbotlaganda yoki tashqi tanqidga duchor bo'lgan holatlarda, Xitoyning "tinch ko'tarilish" konsepsiyasi kabi strategiyalardan voz kechiladi.

Xitoyning mintaqaviy tashabbuslari tajriba va o'quv jarayonlarini o'z ichiga oladi, Markaziy Osiyo xalqaro munosabatlar va diplomatik harakatlarning nafaqat subyekti, balki obyekt sifatida ham ko'riladi. Bu esa yangi vositalarni ishlab chiqish va joriy etishni talab etadi. Xitoy uchun yangi ustuvorliklarning paydo bo'lishi iqtisodiy sohalar bilan bog'liq bo'lib, bu o'z navbatida xavfsizlik kun tartibida mintaqaviy va energetika (shu jumladan, uran) sohalarida yangi ramkalarni yaratish va ulardan foydalanish zaruratini ko'rsatadi.

Manfaatlar turli yo'nalishlarda tasniflanishi mumkin: davlat manfaatlari, jamoaviy manfaatlar, milliy manfaatlar, shu jumladan, mafkuraviy manfaatlar. Davlat manfaati tushunchasining evolyutsiyasini ushbu darajalardagi yangi yoki mavjud mexanizmlar orqali manfaatlarining namoyon bo'lishi va faolligini ko'rish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Swaine M.D. China's Assertive Behavior, Part One: On Core Interests // *China Leadership Monitor*, 2011. No. 34. P. 1-25.
2. Kelly T.K., Dobbins J., Shlapak D.A., Gompert D.C., Heginbotham E., Chalk P., Thrall L. The U.S. Army in Asia, 2030-2040. RAND Corporation, 2014. P.11
3. Ye Xiaodi. Rediscovering the Transition in China's National Interest: A Neoclassical Realist Approach // *Journal of Current Affairs*. 2019. Vol.48(1). P. 76
4. Deng Yong. The Chinese Conception of National Interests in International Relations // *The China Quarterly*. No.154 (June 1998). P. 308
5. "People's Daily" publishes an editorial dedicated to the 50th anniversary of the five principles of peaceful coexistence. // *People's Daily online*. URL: <http://russian.people.com.cn/31521/2602534.html> (accessed 30.03.2024).
6. Reference: relations of friendship and cooperation between the PRC and ASEAN // *People's Daily online*. 2004. November 30. URL: <http://russian.people.com.cn/31521/3021303.html> (accessed 30.03.2024).
7. Chi Donghai, Zhao Jian. Central Asia and China: geopolitics and security // *Shichang Zhoukan*. 2010. No. 6
8. Analysis of cooperation between the PRC and the states of Central Asia / Ed. Zhao Changqing. Beijing, 2012.
9. Joint communiqué on the establishment of diplomatic relations between the Republic of Kazakhstan and the People's Republic of China (Almaty, January 3, 1992) // Syroezhkin K. L. Kazakhstan-China: from cross-border trade to strategic partnership. Book 3. Collection of documents. Almaty, 2010. P. 20.
10. Mariani B. China's Role and Interests in Central Asia. London: Saferworld, 2013. 21 p.
11. Ghiasy R., Zhou Jiayi. The Silk Road Economic Belt. Considering security implications and EU-China cooperation prospects. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, 2017. P. 3.
12. Си Цзиньпин тань "цюаньмянь цзяньчэн сяокан шэхуэй" = Си Цзиньпин обсудил построение всеобъемлющего среднезажиточного общества // Чжунго гунчандан синьвэнь ван (Новостная сеть КПК), 04.03.2015. URL: <http://cpc.people.com.cn/xuexi/n/2015/0303/c385476-26629388.html> (дата обращения: 30.03.2024).
13. Searight A. Pandemic Politics: China Sharpens Its Power // *Countering China's Influence Activities*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020. P. 24-
14. Liu Liantao, Huang Yongli, Jin Jiyong. China's Vaccine Diplomacy and Its Implications for Global Health Governance // *Healthcare*, 2022. July, 10, 1276. 10 p.
15. Lehmann D. The State of the COVID-19 Pandemic in Central Asia // *Caspian Policy Center*, July 12, 2021. URL: <https://www.caspianpolicy.com/research/energy-and-economy-program-eep/the-state-of-the-covid-19-pandemic-in-central-asia> (accessed 30.03.2024).
16. Liu Liantao, Huang Yongli, Jin Jiyong. China's Vaccine Diplomacy and Its Implications for Global Health Governance // *Healthcare*, 2022. July, 10, 1276. 10 p.
17. Lehmann D. The State of the COVID-19 Pandemic in Central Asia // *Caspian Policy Center*, July 12, 2021. URL: <https://www.caspianpolicy.com/research/energy-and-economy-program-eep/the-state-of-the-covid-19-pandemic-in-central-asia> (accessed 30.03.2024).
18. United States Strategy for Central Asia 2019-2025: Advanced Sovereignty and Economic Prosperity // U. S. Department of State, February, 2020. URL: <https://www.state.gov/united-states-strategy-for-central-asia-2019-2025-advancing-sovereignty-and-economic-prosperity/> (accessed 30.03.2024).
19. Integrated Country Strategy. Kazakhstan // U. S. Department of State, May25, 2022. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/07/ICS_SCA_Kazakhstan_Public.pdf (accessed 30.03.2024).
20. The concept of global security. Full text. 02/21/2023 // Government of the People's Republic of China. URL: https://www.gov.cn/xinwen/2023-02/21/content_5742481.htm (accessed 30.03.2024).
21. Voskresensky A.D. Multifactor equilibrium in international relations // *Political science in Russia: intellectual search and reality*. M., 2000. P. 413-440.